

Kamu Ekonomisi Başarısızlığı Olarak Mali Yanılsama: Ege Bölgesi Üzerine Bir Araştırma

Fiscal Illusion As Public Economy Failure: A Study on the Aegean Region

Ulvi SANDALCI¹ , İnci SANDALCI²

¹Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Kütahya, Türkiye

²Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Kütahya, Türkiye

Sorumlu yazar/

Corresponding author : Ulvi Sandalci

E-posta/E-mail : ulvi.sandalci@dpu.edu.tr

ÖZ

Kamu ekonomisi başarısızlığı olarak görülen mali yanılsama ile bireyler vergi yüklerini tam ve doğru olarak algılayamamaktadır. Bunun bir sonucu olarak da daha fazla kamusal mal ve hizmet talep edilerek harcamalar artmaktadır. Kamu harcamalarında ortaya çıkan aşırı artış da tekrar vergi yüklerinde artışa neden olarak bireylere geri dönmektedir. Vergi sisteminin karmaşıklığı, vergilerdeki otomatik artışlar, vergileme yerine borçlanma veya para basmanın tercih edilmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan mali yanılsama birey ve devlet açısından rasyonel kararlar almaya engel olmaktadır. Rasyonel karar alınamaması da hem birey hem de devletin ekonomik ve mali gücünü olumsuz yönde etkileyerek toplumsal refahın azalmasına yol açmaktadır. Bundan dolayıdır ki mali yanılsama düzeyinin tespit edilerek en aza indirilmesi önem arz etmektedir. Çalışmanın amacı mali yanılsama düzeyinin anket yöntemiyle tespit edilerek ortaya çıkan sonuca göre çeşitli politika önerileri sunmaktır. Bu kapsamda Ege bölgesinde 608 bireye anket uygulanarak mali yanılsama düzeyleri ölçülmüştür. Anket sonucu elde edilen veriler SPSS 22 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre ankete katılan bireylerin mali yanılsama düzeyi ortalamanın üstünde yer almaktadır. Bununla birlikte yaş ve gelir düzeyi arttıkça mali yanılsama düzeyinin arttığı, eğitim düzeyi arttıkça ise azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkekler, bekarlar ile Aydın'ın mali yanılsama düzeyinin gruplarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Ekonomisi, Piyasa Ekonomisi, Kamu Tercihi Teorisi, Mali Yanılsama, Anket

ABSTRACT

With the fiscal illusion, which is seen as a failure of the public economy, individuals cannot fully and accurately perceive their tax burden. As a result, more public good services are demanded and expenditures increase. The excessive increase in public expenditures returns to individuals by increasing tax burdens. Fiscal illusions, which arise due to reasons such as the complexity of the tax system, automatic increases in taxes, and the preference for borrowing or printing money instead of taxation, prevent the individual and the state from making rational decisions. Failure to make rational decisions negatively affects the economic and financial power of both the individual and the state, leading to a decrease in social welfare. Therefore, it is important to determine the level of financial illusion and minimise it. The current study determines the level of financial illusion by the survey method and to present various policy recommendations according to the results. In this context, financial illusion levels were measured by applying a survey to 608 individuals in the Aegean region. The data obtained from the survey were analysed using the SPSS 22 package programme. According to the results of the study, the financial illusion level of the individuals participating in the survey is above average. However, the level of financial illusion increases as age and income level increases and, decreases as education level increases. In addition, it was determined that the financial illusion level of men, singles and Aydın was higher than their groups.

Keywords: Public Economics, Market Economics, Public Choice Theory, Fiscal Illusion, Survey

Başvuru / Submitted : 20.05.2024

Revizyon Talebi/
Revision Requested : 02.09.2024

Son Revizyon/
Last Revision Received : 16.09.2024

Kabul / Accepted : 27.09.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

EXTENDED ABSTRACT

Since the existence of people, their economic relations with each other have always maintained their existence at certain levels. These relationships have been in constant change depending on the social life. As a matter of fact, there are social, cultural, economic, financial, administrative, political, etc. factors that determine social life. These factors have also affected the existing economic understanding and relations. While it is argued that the private sector's share in the economy should be superior in certain periods, it is argued that the state should be superior in the total economy in other periods. While one of the main justifications of economic ideas that argue that the state should be in a dominant position in the economy is market failure, the most important reason of those who argue that the private sector should be in a dominant position is the failure of the public economy. With the failure of the public economy, it is advocated that the state should take as little part as possible in the total economy, and it is thought that the state should leave the economy completely to the market, except for some basic areas that the market cannot fulfil. Fiscal illusion is one of the main areas that economic movements that claim the failure of the public economy see as unsuccessful. Fiscal illusion occurs when taxpayers are unaware of certain taxes or when some public services are financed through borrowing. With this fiscal illusion, taxpayers may unknowingly or mistakenly demand more public expenditure, leading to a further increase in their tax burden. Fiscal illusions that arise due to reasons such as progressive tax rates, the complexity of the tax system, and the preference for borrowing or printing money instead of taxation should be minimised as much as possible in the eyes of taxpayers. As a matter of fact, in societies where financial illusions are not seen or are at the minimum level as possible, both individuals and the public will make effective and efficient choices, will be able to see and question the results of their choices transparently, and this will contribute to the legitimacy of public activities based on rational preferences and the participation of individuals in management. As a result, the main goal of increasing social welfare will be achieved. For this reason, eliminating or eliminating financial deception in order to achieve objectives such as ensuring public expenditures are effective and efficient, saving public resources correctly and where necessary, spending resources in line with the needs of individuals, ensuring financial transparency and accountability in the public sector, and reducing tax burdens of individuals should be reduced to a minimum. For this purpose, it is necessary to determine the level of financial deception that currently exists in society and to determine the areas of action according to this result. For this purpose, the level of financial deception was investigated using the survey method in the study.

The existence of theoretical studies on the financial illusion hypothesis has been ongoing for a long time. Since the hypothesis in question has significant effects on both the public and the individuals, the subject has been discussed on a broad theoretical basis and has been constantly renewed according to the conditions of the day. Many effects of financial illusion on the individual and the public have led to the practical aspects of the subject being studied from time to time, as well as its theoretical aspects. However, the continuous updating of empirical studies on fiscal illusion, which has the power to directly affect many basic fiscal concepts such as fiscal transparency, transparency, tax compliance, budget balance, accountability and tax awareness, and is seen as a state failure, makes it possible for the theoretical aspect of the concept in question to be more accurate. It is important to address this problem and offer solutions to it. In order to contribute to the field in question, a literature review was included in the research to compare previous studies in the literature along with this empirical study conducted specifically in Turkey. There are many empirical and theoretical studies on financial deception, which is when individuals fall into deception and demand more public services as a result of their failure to fully understand the costs and prices of public services for various reasons such as financial ignorance, financial anaesthesia, incomplete information, personal interest, financing of goods and services in different ways. has been made. The basis of these studies is to minimise as much as possible the financial deception that causes the public sector to grow more than necessary, individuals to bear a higher tax burden, leaves the door open to waste and extravagance in the public sector, and deteriorates the public financial structure, especially fiscal transparency and accountability. As a matter of fact, in societies where financial deception is low, individuals' rights to have a say in, control and object to financial decisions will be strengthened. This will contribute to the effective and efficient functioning of the public sector by leading to more effective public decisions. For this reason, the level of financial illusion in societies and the course of this level are essential. The aim of this study, which focuses on financial illusion, is to measure society's perception of financial illusion in the Aegean region.

The main population of the study consisted of individuals residing in the Aegean Region (İzmir, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla, Afyonkarahisar, Uşak and Kütahya). Considering the population and geographical size of the main mass, the survey was conducted in a total of 6 provinces, excluding Izmir, which is the province with the best representation in the region in terms of social, economic and population, and 2 provinces were randomly excluded from the other

7 provinces. Because of random selection, the provinces where the survey was conducted were determined as İzmir, Aydın, Manisa, Denizli, Muğla and Kütahya. In addition, an additional geographical limitation was made and the survey was conducted in the centres of these provinces. Another limitation is the age demographic variable. Accordingly, in general, individuals aged 20 and over have social, economic, political, cultural, etc. Since their situation is clearer and their tax liabilities generally become clearer after this age, a limitation has also been placed on the age demographic variable. Stratified sampling was chosen as the sample type in the study due to limited resources and difficulty in reaching the entire population. A survey was applied to 608 taxpayers residing in the Aegean Region (İzmir, Manisa, Aydın, Muğla, Denizli and Kütahya). The financial illusion perception of the taxpayers who participated in the survey was determined to be 3.2790. Since the scale used in the study is a 5-point Likert scale, the value 3 is set as the midpoint (50%). According to this value, the financial deception levels of the participants were found to be above average. As a result of the analysis made according to age, it was found that the level of perception increases as age increases; As a result of the analysis made according to the type of education, it was found that as the level of education increases, the level of perception decreases. As a result of the analysis made according to gender, the level of financial illusion is highest in men, as a result of the analysis made according to marital status, the level of financial delusion is highest in single people and lowest in divorced/widowed people, and as a result of the analysis made according to income level, individuals' income levels and financial illusion levels move in the same direction. According to the frequency results of the province of residence, the province with the highest level of financial illusion is Aydın, followed by Denizli, third Manisa, fourth Kütahya, fifth Muğla, and İzmir is in the last place. In the analysis of differences between groups based on profession, no statistically significant relationship was found. Because of the study, it is revealed that taxpayers' financial illusion levels are above average and this is an issue that needs to be addressed and resolved urgently. According to this; it is necessary to ensure that the tax system is structured in a way that allows taxpayers to understand the taxes and tax burdens for which they are responsible more easily and comfortably, to increase financial literacy, and to ensure financial transparency and accountability, thus ensuring that taxpayers are aware that they are responsible for financing the public expenditures they demand. In this way, the level of financial illusion existing in society will decrease. In a situation where fiscal illusions do not exist or are minimised, both individuals and the public will make effective and efficient choices, will be able to see and question the results of their choices transparently, and this will contribute to the legitimacy of public activities and the participation of individuals in management based on rational preferences. At the same time, the effectiveness and efficiency of public expenditures will increase and the waste of public resources will be prevented. As a result, the main goal, which is to increase social welfare, will be achieved.

1. Giriş

İnsanların var oluşundan bu yana birbirleriyle ekonomik ilişkileri her zaman belirli düzeylerde varlığını korumuştur. Söz konusu ilişkiler toplumsal yaşama bağlı olarak sürekli değişim içinde olmuştur. Nitekim toplumsal yaşamı belirleyen sosyal, kültürel, ekonomik, mali, idari, siyasi vb. faktörler mevcut olan ekonomik anlayışı ve ilişkileri de etkilemiştir. Belirli dönemlerde ekonomide özel kesim payının daha fazla olması gerektiği savunulurken bazı dönemlerde devletin toplam ekonomide daha fazla olması gerektiği savunulmuştur. Devletin ekonomide hakim konumda olması gerektiğini ileri süren iktisadi düşüncelerin temel gerekçelerinden biri piyasa aksaklığı iken özel kesimin hakim konumda olması gerektiği görüşünü ileri sürenlerin temel gerekçelerinden en önemlisi kamu ekonomisinin başarısızlığıdır. Kamu ekonomisinin başarısızlığı ile devletin toplam ekonomide olabildiğince az yer alması savunulmakta, piyasanın yerine getiremediği temel bazı alanlar dışında devletin ekonomiyi tamamen piyasaya bırakması gerektiği düşünülmektedir. Kamu ekonomisinin başarısızlığını ileri süren iktisadi akımların başarısız olarak gördükleri alanların başında mali yanılsama gelmektedir. Mali yanılsama, mükelleflerin birtakım vergilerin farkında olmadıkları veya bazı kamu hizmetlerinin finansmanının borçlanma gibi yollar ile karşılandığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Söz konusu mali yanılsama ile mükellefler daha fazla kamu harcaması talep ederek bilmeyerek, yanılarak vergi yüklerinde daha fazla bir artışa yol açabilmektedirler. Vergilerin artan oranlılığı, vergi sisteminin karmaşıklığı, vergileme yerine borçlanma veya para basmanın tercih edilmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan mali yanılsamanın mükellefler nezdinde olabildiğince en az seviyeye indirilmesi gerekmektedir. Nitekim mali yanılsamanın görülmediği veya olabildiğince en az seviyede olduğu toplumlarda hem bireyler hem de kamu etkin ve verimli tercihlerde bulunacak, tercihlerinin sonuçlarını şeffaf bir şekilde görüp sorgulayabilecek, bu da rasyonel tercihlere bağlı olarak kamunun faaliyetlerinin meşruluğu ile bireylerin yönetime katılımına katkı sunacaktır. Netice itibarıyla temel hedef olan toplumsal refahın artırılması sağlanacaktır. Bu kapsamda Türkiye için mali yanılsamanın alan araştırması yoluyla ölçümünün yapıldığı bu çalışmada öncelikle kamu ekonomisine ilişkin başarısızlıklara Kamu Tercih Teorisi altında yer verilmiştir. Sonrasında ise kamu kesimi başarısızlıklarından olan mali yanılsama kavramı açıklanmış ve nedenlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü

bölümde mali yanılısma konusuyula ilgili veya bağılantılı yazında yapılmış ampirik çalışmalara değinilerek konunun alandaki yeri ortaya konulmuştur. Son bölümde ise alan araştırmasının bulgularına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2. Kamu Ekonomisi Başarısızlığı

Neo-Klasik iktisatçılar “piyasa başarısızlığı teorisi”ni devlet müdahalesi olmaksızın piyasa ekonomisinin işlemeyeceği temelinde açıklamışlardır. Kamu Tercihi Teorisyenleri, devletin piyasada başarılı olamadığı alanlara odaklanarak kamu ekonomisinin başarısızlığı teorisini öne sürmüşlerdir (Karaca, 76, s. 2021). Geleneksel maliye teorisi, piyasanın etkin çalışmadığı durumlarda kaynak dağılımının nasıl etkilendiği ve devletin bu hususta müdahalesini açıklarken, Kamusal Seçiş Teorisi ise devletin piyasada başarısız kaldığı alanları ve bunun çözümü için yapılması gerekenleri açıklamaktadır (Kirmanoğlu, 2007, s. 233). “Piyasa başarısızlığı teorisi” ne karşı “devlet başarısızlığı teorisi”ni ortaya koyan (Buchanan, 1984: 13) kamu tercihi okulu, tüm ilgili aktörlerin kendi kişisel çıkarlarını koruduğu varsayımı altında hükümetlerin davranışlarını araştırma konusu yapmaktadır (Le Grand, 1991, s. 423). Yani Kamu Tercihi Teorisinin temelinde “piyasa dışı başarısızlık” olarak nitelenen devlet başarısızlığı bulunmaktadır (Wolf, 1988).

Siyaset biliminin ekonomik analizi olarak da tanımlanabilen Kamu Tercihi Teorisi, modern ekonomi yöntemleriyle siyaset biliminin açıklaması olarak da yorumlanabilir (Kul ve Yüksel, 2018, s. 102). Buchanan ve diğer kamu tercihi teorisyenlerinin bu alana katkı sağladıkları ilk çalışmalardan itibaren piyasa başarısızlığı olarak adlandırılan rekabet eksikliği, dışsallıklar, asimetrik bilgi vb. sorunlara karşılık “politik piyasa” olarak da nitelendirilen alan siyaset sürecinde ortaya çıkan aksaklıkların dikkate alınmasını gerekli kılmıştır. Buna göre, devlet ve politik yapının etkinlik ve adaletin sağlanması gibi temel şartları yerine getirmede yetersiz kaldığı ileri sürülmüştür (Aktan ve Dileyici, 2019, s. 16-17). Devletin başarısızlığı, birçok ekonomistin odaklandığı “piyasa başarısızlığı” sorunlarından daha elzemdir. Hükümet yapması gereken şeyleri yapmaktan başarısız olabilir veya hükümet yapmaması gereken şeyleri yapabilir. Devlet başarısızlığı, devlet müdahaleleri bir piyasa başarısızlığını artırdığında veya çözemediği durumlarda ortaya çıkmaktadır (Keech ve Munger, 2015, s. 2-3). Nasıl ki piyasanın başarısız sayıldığı eksik rekabet, dışsallıklar, tam kamusal mal ve hizmetler gibi durumların varlığında sosyal refahın azalması sonucunda devlet müdahalesine gerek duyuluyorsa, devletin başarısız sayıldığı alanlarda da devlet tek başına sosyal refah optimizasyonunu sağlayamamaktadır. Nitekim seçmenlerin siyasal karar alma süreçlerine olan ilgisizliği, eğitim düzeyleri arasındaki farklılıklar ve tek taraflı bilgi sunumu gibi nedenlerle oluşan bilgisizlik, ayrıca çıkar ve baskı gruplarının talepleri, toplumun çoğunun ortanca seçmenden oluşması nedeniyle bu grubun talebine yönelik politikalara ağırlık verilmesi gibi sebepler siyasal karar alıcıların optimum kararlar vermesine engel olmaktadır (Dileyici ve Özkıvrak, 2010, s. 45-46).

Piyasa dışı başarısızlık teorisi olarak da tanımlanabilen kamu başarısızlığı teorisi, özetle devlet tarafından ekonomiye yapılan müdahale ve düzenlemelerin olumsuz neticelerini ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle kamu başarısızlığı teorisi çerçevesinde devletin görev ve fonksiyonlarının çok fazla artmasıyla birlikte idarecilerin de güç ve yetkilerinin artması devletin temel görev ve sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olacağı belirtilmektedir. Bundan dolayıdır ki devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği fikri ileri sürülürken söz konusu başarısızlıkların göz önünde tutulması gerekmektedir (Aktan, 2011, s. 41). Kamu kesimi başarısızlığa uğrayarak her zaman etkin bir üretim ve fiyatlandırma yapmasının mümkün olmamasının bir nedeni de siyasal karar alma sürecinde ortaya çıkan birtakım aksaklıklar gösterilebilmektedir. Söz konusu aksaklıkların bir kısmı seçmenlerin oluşturduğu talep cephesinden kaynaklanabileceği gibi diğer bir kısmı karar alıcıların oluşturduğu arz cephesinden de kaynaklanabilir (Karaca, 2021, s. 90). Nasıl ki serbest piyasa sürecinde bireyler homo economicus olarak varsayılıyorsa politik süreçte de bu varsayımın geçerli olduğunu varsayan (Buchanan, 1987, s. 248) Kamu Tercihi Teorisine göre yasa koyucularının asıl amaçları kamu çıkarlarını korumak değil, kendilerinin yeniden seçilmesini sağlamayı hedef edinerek çıkarlarına hizmet etmektir. Kamu Tercihi Teorisinin “çıkarcı grubu teorisi” olarak adlandırılan dalı, yasama organını bir oyun alanı veya kişisel çıkarlar peşinde koşan belirli rant gruplarının pasif bir aynası olarak görmektedir (Blumm, 1994, s. 415-416). Kamu Tercihi Teorisine göre, siyasal sürece dahil olan unsurlar arası ilişkilerde karşılıklı çıkarlar gözetilmektedir. Buna göre seçmenler seçtikleri siyasal iktidarın kendi tercihlerine veya çıkarlarına yönelik hizmetler sunmalarını beklerken, siyasal iktidar ise yeniden seçilebilmek amacıyla seçmenleri etkileyecek politikalara ağırlık vermektedir (Aktan ve Dileyici, 2009, s. 62). Kamu tercihi perspektifinden bakıldığında, siyasi piyasanın başarısızlıklarının ekonomik piyasanın başarısızlıklarından daha büyük olması muhtemeldir. Ekonomi otoriteleri halkın taleplerini görmezden gelirken siyasi kararlar kendi çıkarlarını düşünen bürokratların ve politikacıların etkisi altında alınmaktadır (Boyne, 1998, s. 26).

Seçmen, politika ve bürokratlar gibi siyasal karar alma sürecinde etkili olan kesimlerin davranışlarının gözlemlendiği ve gözlem sonuçlarının bileşimi ile ilişki kurulan alan (Buchanan, 1984, s. 11-12) olan Kamu Tercihi Teorisi savunucularına göre devlet seçim alanını daraltan, girişimciliği ortadan kaldıran, tekelleşmeyi destekleyen, gereksiz hizmet kalemleriyle kaynak israfına neden olan müdahaleci bir örgüttür (Kızılböğü, 2012, s. 99). Seçmenlerin politik

süreçte kamu kesiminin ekonomideki büyüklüğü, kamu bütçesi, kamu harcama ve gelirleri ile özellikle vergisel konular gibi alanlarda eksik bilgiye sahip olmalarının birçok mali karar üzerinde önemli etkileri olduğu kabul edilmektedir. Devlet bütçesi ile hükmet harcama programlarının gerçek maliyeti gizlenebilmektedir. Seçmenlerin yetersiz bilgiye sahip olması ve harcama program maliyetleri hakkında yeterli bilgiye erişememe sorunları sonucunda seçmenler alternatif tercihlerin fayda ve maliyetlerini algılayamamakta ve bunun neticesinde kamu sektörü büyümektedir (Aktan ve Dileyici, 2009, s. 71-72).

Bilgi eksikliğinin önemli bir etkisi de vergilemeye ilişkin kararlarda ortaya çıkmaktadır. Eksik bilgiye sahip olan seçmenler/mükellefler finansmanı vergilerle sağlanan kamusal mal ve hizmetlerin maliyetini tam olarak fark edememektedirler. Özellikle fiyatlar içerisinde gizlenmiş olan dolaylı vergilerin yarattığı yükü fark etmek zordur. Bunun sonucu olarak seçmen kamusal mal ve hizmetler kendisine bedelsiz sunuluyor hissine kapılmakta ve kamusal mal ve hizmetlere olan talebini artırmaktadır. Literatürde “Mali Yanılsama” olarak adlandırılan bu durum (Dileyici, 2019, s.20), bir yönüyle seçmen tarafı kaynaklı görülen kamu hizmetlerinin maliyeti ile faydasının eksik bilgi nedeniyle doğru bir şekilde algılanamamasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre bireyler kamu hizmetlerinin fiyatı olan vergiler ile görülen hizmetleri eksik bir şekilde karşılaştırarak mali yanılsamaya düşmekte ve kamu kesimi gereğinden fazla büyümektedir. Seçmenler tarafından toplanan bilgilerin işlenmesi neticesinde ortaya çıkan faydaların birden çok kişi tarafından paylaşıldığı, maliyetlerin ise sadece bireye yüklenmiş olduğu kamu politikasındaki kolektif hareket sorununun bir örneği olan (Congelton 2001) mali yanılsama olgusu, daha geniş bir vergi belirleme teorisinin, yani bireysel tercihlerin kolektif kararlara dönüştüğü süreçleri kapsayan bir teorisinin bir unsuru olarak görülebilir (Heyndels ve Smolders, 1994, s. 326).

3. Mali Yanılsama

Mali yanılsamaya ilişkin ilk orijinal çalışma, 20. yüzyılın başında İtalyan politik iktisatçı Puviani’ye aittir (Buchanan, 1960, s. 60). Puviani, 1903’te mali yanılsama üzerine yaptığı bir çalışmayla bu alana katkıda bulunmuştur. Puviani, “mali yanılsama”, hipoteziyle iktidardaki yetkililerin çeşitli mali araçları kullanarak, mükellefler üzerindeki vergi yükünün daha düşük algılanması girişiminde bulunduğunu savunmaktadır (Sanandaji ve Wallace, 2010, s. 1). Mali yanılsama kavramına göre, yanılsama bütçenin hem gelir hem de harcama yönü üzerinde ortaya çıkabilmekte ve mükellefin kendisine sunulan mal ve hizmetlerin gerçek maliyetlerini algılamasına engel olmaktadır (Nacar, 2015, s. 228).

Mali yanılsama hipotezi, mükelleflerin ödedikleri bazı vergilerin düzeylerini tam olarak algılayamamaları nedeniyle kamu kesiminin büyüklüğü hakkında yanlış algıya sahip olabilecekleri temelini esas almaktadır. Nitekim mükellefler bazı vergileri tam olarak algılayamadıkları için kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlarıyla ilgili yanlış değerlendirmeler yapabilmektedirler (Akdoğan Gedik, 2017, s. 2). Genel itibarıyla tanımı gerçek bir nesnenin duyular üzerinde yanlış algılanması olan yanılsama, kamu ekonomisi alanında da bu anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Buna göre mali yanılsama, kamu gelirlerinin tam anlamıyla şeffaf olmaması veya vergi mükelleflerince tam anlamıyla algılanamaması neticesinde kamu kesiminin toplam maliyetinin, gerçek maliyetinden çok daha düşük düzeylerde algılanması olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bireylerin yanılsamaya uğramasıyla kamusal hizmetlere olan talepte artış yaşanarak kamu harcamalarını artıracak bu da kamu kesiminin gereğinden fazla büyümesine neden olacaktır (Yılmaz vd., 2022, s. 156).

Kamu harcama artışlarının ortaya çıkardığı maliyetlerin çok sayıdaki mükellef arasındaki paylaşımı maliyetlerin az olarak algılanmasına neden olmakta ve bu durum kamu harcamalarına karşı gereken tepkinin oluşmasına engel olmaktadır. Kamu harcamalarındaki artışlardan yarar sağlayan çıkar gruplarının bu yöndeki baskılarının çok güçlü olması, kamusal mal arz edenlerin bu malların faydalarını gereğinden fazla abartmaları, maliyetlerin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Tüm bunlar bir yandan hükümet harcamalarını artırırken bir yandan da mükelleflerin vergi yükünü artırmaktadır (Öztürk, 2016, s. 160). Nitekim seçmenler ödeyecekleri gerçek vergi yükünü doğru algılasalardı, onaylamayacakları vergi- harcama programlarının uygulanması durumunda, kamu harcamalarının aşırı olduğu kanaatine varabileceklerdi (Sausgruber ve Tyrann, 2005, s. 40).

Mali yanılısamaya neden olduğu savunulan unsurlara aşağıda yer verilmiştir (Kirmanoğlu, 2007, s. 238-239; Akdoğan Gedik, 2018, s. 18-19; Buchanan ve Wagner, 1977, s. 129; Oates, 1979; Wagner, 1976; Buchanan, 1967, s. 130-132; Douglass ve Kenyon, 1988, s. 159; Dollery ve Worthington, 1996, s. 76):

- Vergi sisteminin karmaşıklık düzeyinin artması mali yanılısamayı artırmaktadır. Buna göre karmaşıklık düzeyi arttıkça mükellefler ödedikleri vergileri daha az hissetmekte ve kamu harcamalarına olan talep artmaktadır. Buchanan ve Wagner (1977, s. 129), karmaşık ve dolaylı vergi yapılarının, basit ve doğrudan vergi yapılarına göre daha yüksek düzeyde kamu harcamalarına yol açacağı yönünde mali yanılısamaya neden olacağını öne sürmektedir. McCulloch (1975) dolaysız vergilerin mali yanılısama düzeyini azaltacağını savunmaktadır.
- Artan oranlı vergileme mali yanılısamayı artırmaktadır. Mükellefler gelirlerinin artmasını göz önünde tutup gelire göre artan vergi oranlarını göz ardı etmektedirler. Yani marjinal vergi oranlarını hesaba katmamaktadırlar. Buna göre bireyler gelirlerindeki artışa bağlı olarak artan vergilerinin farkında olamadıkları için yanılısamaya düşerek kamusal mal ve hizmete olan taleplerini arttırmaktadır.
- Konjonktürel bazı dönemlerde vergi gelirlerinin otomatik olarak artması, mükelleflerin ödedikleri vergilerin daha az farkında olmalarına ve vergi yükünü daha düşük hissetmelerine yol açmaktadır. Bu durum da kamu harcama artışları konusunda devlete tekel gücünü vermektedir (Oates, 1979).
- Kamu harcamalarının finansmanı vergiler yerine borçlanma yoluyla veya para basma yoluyla sağlandığında, borç yükü gelecek nesillere kalacağından bugünkü mükellefler kamu hizmetlerinin maliyetini algılayamayacak ve hizmet taleplerini artıracaklardır. Enflasyonla sonuçlanan para basma yoluyla de mükellefler kamu hizmetlerinin gerçek maliyetini algılamamakta ve hizmet taleplerini artırmaktadırlar.
- Ev sahiplerine göre kiracıların mahalli kamusal hizmetlerden daha fazla faydalanmaları ve yerel harcamaların finansmanının servet vergileriyle karşılanması yerel kamusal hizmet talebini artırmaktadır. Bu durum literatürde kiracı yanılısaması olarak adlandırılmaktadır.
- Mali yanılısamanın bir diğer biçimi, kamu harcamalarını diğer kaynaklardan elde edilen gelirlerdeki eşdeğer artıştan daha fazla artırma eğiliminin var olduğunu öne süren sineklik etkisidir. Gelirin doğrudan indirim yoluyla veya dolaylı olarak vergi indirim yoluyla mükelleflere iade edilmesi yerine, teşvik tutarı kamu bütçesini genişletmek için kullanılmaktadır. Bu, fiili ortalama vergi oranlarının düşmesine ek olarak, kamu malının marjinal vergi fiyatında da bir azalma olduğu yanılısamasını arzu eden siyasi aktörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak seçmenler, mali parametrelerin doğru algılanması durumunda sahip olacaklarından daha yüksek düzeyde harcamayı alıcı düzeyinde desteklemeye isteklidir. Sinek kâğıdı etkisi olarak bu durum, kamu yardımları sonucunda kamusal mallara olan talebin artması olarak tanımlanmaktadır.
- Kamu hizmeti arzında kullanılan kaynağın toplam miktarı ile vergi mükellefinin toplama olan katkısı arasındaki ilişki belirli değildir. Diğer bir ifadeyle kamu harcamalarının fırsat maliyetinde mükellefin payı açık değildir.
- Mali araçları kontrol eden baskın sınıf, harcama programlarının geçici veya kısa dönemli olduğuna ilişkin algı yaratırlar. Bireyler toplam kamu hizmetleri maliyeti içerisinde kendi paylarını bilmediklerinden yanılısama oluşur ve mükellefler umduklarından daha yüksek maliyetlerle karşılaşabilir.

Bu hipotezler esas olarak mali yanılısamanın varlığını açıklayabilecek mekanizmaları araştırmaktadır. Özünde mali yanılısama hipotezi, gerçek dünyadaki demokratik yönetimlerde, hükümet faaliyetlerinin fayda ve maliyetlerinin, genellikle söz konusu maliyetleri olduğundan düşük tahmin eden vatandaşlar tarafından yanlış yorumlanabileceğini öne sürmektedir (Anno ve Dollery, 2014, s. 939). Mali yanılısama durumu mükellefin devlete ne kadar ödediğini ve ne kadar mal ve hizmetten faydalandığını bilmediği durumda oluşmaktadır. Mali yanılısama seçmenlerin vergisel konularda tam bilgiye sahip olmamaları, politika yapıcılar ile vatandaşlar arasındaki asimetrik bilgi sorunsalı ve vergilerin görünmezliği gibi faktörler sonucunda ortaya çıkmaktadır (Tekin ve Sökmen Gürçam, 2019, s. 72). Vergilerin farkındalığının artması mali yanılısamayı azaltır. Buna göre daha fazla görünmez olan vergiler harcamalar üzerinden alınmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler malın fiyatının içine gizlendiğinden mükellef ödediği vergi yükünü daha az hissetmektedir (Aktan ve Dileyci, 2009, s. 75). Hükümetler, daha fazla hissedilen vergilere daha az başvurarak

belirsizlik yaratmakta ve mükellefin ödediği gerçek vergi miktarını gizlemektedir (Buchanan, 1960, s. 62). Nitekim mükellefler dolaylı vergileri doğrudan vergilere göre daha az hissederler (Buchanan, 1967, s. 182-183).

Buchanan ve Wagner (1977)'e göre; finansman aracı olarak ağırlıklı olarak dolaylı vergilerin kullanıldığı bir vergi sisteminde bireyler, kamusal mal ve hizmetlerin gerçek maliyetlerini olduğundan daha düşük algılayacaklardır. Bu nedenle kamusal mal ve hizmetlere olan talep olması gerekenden fazla artış gösterecektir. Mali yanılsamanın ortaya çıktığı bu durumda kamu harcamaları da gereğinden fazla artış gösterecektir (Yılancı ve ark., 2020, s. 125). Mali yanılsama kavramı, Buchanan (1960) bu hipoteze yeniden dikkat çekene kadar büyük ölçüde keşfedilmemiş bir kavramdı. Puviani'nin ana fikrini geliştiren Buchanan, mali yanılsama kavramına bağlı kalan yetkililerin gelir tahsilatını gizlemek için ideal olarak uygulayacakları üç ana stratejiyi ortaya koydu. Bu stratejilerden biri, gelir elde etmek için devlete ait mülklerin kullanılması ve böylece net fırsat maliyetlerinin bireyselleştirilmesinin önlenmesidir. İkinci strateji ise doğrudan vergilendirme yerine dolaylı vergilendirmenin kullanılmasıdır; bu da tüketim harcamalarının özel kısmının vergi mükellefi/tüketici açısından değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Son strateji ise yetkililerin enflasyon yoluyla gelir elde etmesidir (Sanandaji ve Wallace, 2010, s. 2).

Mali yanılsamaya neden olan temel etmenlerden biri seçmenlerin mali konulardaki bilgi eksikliğidir (Buchanan, 1967, s. 125-126). Seçmenlerin temel mali parametreleri sistematik olarak yanlış algılanmasıyla mali tercihlerinin önemli derecede etkilenmesi olarak ifade edilen mali yanılsama (Oates, 1988, s.65), seçmenlerin eksik mali bilgiye sahip olmasıyla oluşabilir. Bu durumda mali bilgisizlik eksik enformasyondan kaynaklanmaktadır. Ancak her ne kadar mali yanılsamanın varlığı için mali bilgisizlik gerekli olsa da tek başına yeterli olamamaktadır (Aktan ve Dileyici, 2009, s. 74-75). Mükelleflerin gönüllü olarak vergi ödemek istemeyecekleri durumda, kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamak üzere kanuna dayanarak uygulamaya konulan vergilerin gerçek yükü mükellefler tarafından tam olarak hissedilememektedir. Tam olarak hissedilemeyen vergi yükü kamu harcamalarının olduğundan daha düşük veya fazla olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bir şekilde gizlenmiş olan veya algılanamayan vergi yükü vatandaşların gerçek tercihlerini etkileyerek (Gergerlioğlu, 2016, s. 124) daha çok büyük ölçekli hükümetler için söz konusu olan mali yanılsamanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Oates, 1988, s. 68).

Mali yanılsamanın başka bir nedeni de seçmenler ve politikacılar arasındaki asimetrik bilgi sorunsalıdır. Seçmenler, politikacılara göre mali konular hakkında daha az bilgiye sahiptir. Bu durum politikacılar için avantaj sağlamaktadır. Nitekim asimetrik bilgi sayesinde seçmenler gerçekte kendileri için uygun olmayan harcama ve vergi programlarını tercih etmiş olacaklardır. Başka bir asimetri ise seçmenlerin vergiler ve kamu harcamalarına ilişkin düşüncelerini etkileyen unsurların farklı algılanması sonucu ortaya çıkmaktadır (Aktan ve Dileyici, 2009, s. 75-76). Puviani, hizmetlerin faydalarının olduğundan fazla gösterilerek bireylerin daha fazla hizmetten faydalanıyormuş hissine inandırıldıklarını ifade etmektedir (Buchanan, 1960, s. 63). Buna karşın Downs kamusal çıktılarının faydalarının net olmadığını, bu nedenle de faydalarının olduğundan az tahmin edildiğini ileri sürmektedir. Downs, dolaylı vergilemenin devlet harcamalarından daha fazla hissedilmesinin, faydalarının sistematik olarak küçümsemesine ve kamu harcama seviyelerinin daha düşük algılanmasına yol açtığını ifade etmektedir (Oates, 1988). Bu durum vatandaşların mali konularda alınan kararların etkilerini tam olarak anlamadıklarını düşündürmektedir. Aksine, politikacıların tam olarak algıladığı bu mali gerçeklerle ilgili asimetrik bilgiden faydalanarak vatandaşlara kendileri için uygun olmayan kararları kabul ettirdikleri düşünülür (Aktan ve Dileyici, 2019, s. 20). Mali yanılsama, neden ve sonuçları ile birlikte hem kamu hem de bireyler için olabildiğince minimum düzeye indirilmesi gereken kavram olarak kabul edilmektedir. Nitekim kavramsal olarak da açıklandığı gibi mali yanılsamanın olmadığı durumda hem bireyler hem de kamu etkin ve verimli tercihlerde bulunacak, tercihlerinin sonuçlarını şeffaf bir şekilde görüp sorgulayabilecek, bu da rasyonel tercihlere bağlı olarak kamunun faaliyetlerinin meşruluğu ile bireylerin yönetime katılımına katkı sunacaktır. Netice itibarıyla ise temel hedef olan toplumsal refahın artırılması sağlanacaktır.

4. Literatür Araştırması

Mali yanılsama hipotezine ilişkin teorik çalışmaların varlığı uzun süredir devam edegelmiştir. Söz konusu hipotezin hem kamu tarafı hem de bireyler tarafı üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarması nedeniyle konu geniş bir teorik zeminde ele alınmış ve günün koşullarına göre sürekli yenilenmiştir. Mali yanılsamanın birey ve kamu üzerinde neden olduğu birçok etki, konunun teorik yönünün yanında uygulama yönü de zaman zaman çalışılmasına neden olmuştur. Ancak yine de mali saydamlık, şeffaflık, vergi uyumu, bütçe dengesi, hesap verilebilirlik, vergi bilinci gibi temel birçok mali kavramı doğrudan etkileme gücüne sahip olan ve bir devlet başarısızlığı olarak görülen mali yanılsamaya ilişkin ampirik çalışmaların sürekli olarak güncellenmesi söz konusu kavramın teorik yönünün daha isabetli ele alınmasını ve bu soruna yönelik çözüm önerileri getirmesi bakımından önem arz etmektedir. Söz konusu alan katkı sunmak amacıyla

Türkiye özelinde yapılan bu ampirik çalışmayla birlikte yazında bundan önce yapılan çalışmaların karşılaştırılabilirliği için yapılan araştırmada aşağıda yer alan çalışmalara yer verilmiştir.

Sanandaji ve Wallace (2010) tarafından İsveç'te mali yanılısamayı belirlemeye yönelik yapılan çalışmada 1009 vergi mükellefine anket uygulanmıştır. Temsili bir örneklem üzerinde yapılan araştırmada, İsveç kamuoyunda önemli bir mali yanılısama olduğu tespit edilmiştir. Bir kişi, belirli bir verginin varlığının ve hatta boyutunun farkında olabilir, ancak yine de vergi yükünün sıklığını fark edemeyebilir ve dolayısıyla bireysel toplam vergi yükünü eksik tahmin edip mali yanılısamaya düşebilir.

Akdoğan Gedik (2018) tarafından yapılan Türkiye ekonomisinin mali yanılısama düzeyine ilişkin araştırmada, özellikle 2008 küresel finansal krizinden sonra gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi tahsilatlarının esneklik katsayılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Didinmez ve Günel (2022) tarafından yapılan çalışmada mali yanılısamanın geçerliliği Türkiye'de vergiler ile kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelenerek tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda kamu harcamaları ile kurumlar vergisi arasında eş bütünleşme ve nedensellik ilişkisinin olmadığı; kamu harcamaları ile mal ve hizmetler üzerine uygulanan vergiler arasında bir nedensellik ilişkisi tespit edilirken gelir vergisiyle uzun dönemli bir ilişki ile nedensellik ilişkisi olduğuna ulaşılarak mali yanılısamanın geçerliliği ortaya konulmuştur.

Yılmaz vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada mali yanılısama vergiler ile kamu harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi üzerinden araştırılmıştır. Analizinin sonucunda Türkiye'de ele alınan dönemlerde kamu harcamaları ile vergi ödemeleri arasında bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

Uysal Şahin ve Akar (2015) tarafından yapılan çalışmada mali yanılısamanın tespiti Ocak 2006 - Eylül 2014 dönemi için Hata Düzeltme Modeli yardımıyla araştırılmıştır. Çalışma sonucunda ilgili dönemde Türkiye için vergi-harcama teorisinin değil harcama-vergi teorisinin geçerli olduğu ifade edilerek mali yanılısamanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Biçer ve Tuncer (2022) tarafından yapılan çalışmada Türkiye özelinde 2006-2020 dönemi için iller bazında çeşitli vergilere ait veriler ile tahsilat değerlerine bakılarak ilki Herfindahl-Hirschman indeksi, ikincisi dolaylı-dolaysız vergi gelirleri oranı olmak üzere iki esas yöntem kapsamında mali illüzyonun varlığı ölçülmüştür. Çalışma sonucunda ele alınan dönem için Türkiye'de mali yanılısamanın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Göde (2022) tarafından yapılan çalışmada Türk vergi sisteminin bileşenlerinden yola çıkılarak çeşitli vergilerin yıllara göre tahsilat oranları dikkate alınarak mali anestezi kavramının varlığı gösterilmiş ve bundan yola çıkarak da kamu gelirlerindeki ve kamu harcamalarındaki sürekli artışın varlığına dayanılarak mali aldanmanın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tandircioğlu ve Yapıcı (2018) tarafından kamu harcamalarına ilişkin Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF'deki öğrencilere yapılan ankette öğrencilerin "*Kamu harcamaları vergi gelirleriyle uyumludur.*" ifadesine verdikleri cevabın ortalamasının 2,59 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu da öğrenciler arasında mali aldanmanın olduğuna işaret etmektedir.

Yavuz (2021) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de kamu tarafından yapılan harcamalar ve vergi yükü ile ilgili olarak vatandaşların algısını belirleme üzerine bir inceleme yapılmıştır. Anket yöntemiyle 498 bireyin algısının ölçüldüğü çalışmada "*Ödediğim verginin büyük kısmının gereksiz harcamalar için kullanıldığını düşünüyorum*" ifadesinin ortalaması 3,31, "*Ortalama bir vergi mükellefinin faydalandığından daha fazla kamu hizmetinden yararlandığını düşünüyorum*" sorusunun ise 2,32 çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum bireylerde mali aldanmanın olduğu sonucuna işaret etmektedir.

Karakaş ve Çiçek (2009) tarafından yapılan çalışmada Gaziantep'teki yükümlülerin kamu harcamalarındaki savurganlık hususlarındaki düşüncelerini tespit etmeye yönelik yapılan çalışmada "*ödediğiniz vergi ile devletten sağladığınız hizmet arasında doğru orantılı bir bağ kuruyor musunuz*" sorusuna ankete katılanların %50'si hayır, %39,1'i zaman zaman ve %10,9'u evet yanıtını vermişlerdir. Bu durum ankete katılan bireylerin önemli bir bölümünde mali aldanma olduğuna işaret etmektedir.

Pommerehne ve Schneider (1978) tarafından yapılan çalışmada mali yanılısamanın ortaya çıkışı ve bunun kamu harcamaları üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. İsviçre'nin en büyük 110 şehrinin gelir yapısı ve kamu harcamaları ele alınarak yapılan çalışma neticesinde mali yanılısamanın varlığına dair ampirik kanıtlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Dell'Anno ve Dollery (2014) tarafından yapılan çalışmada 1995-2008 döneminde 28 Avrupa ülkesi için yapısal eşitlik yaklaşımını kullanarak bir mali yanılısama endeksi tahmin edilmiştir. Çalışma sonucunda Mali yanılısama stratejilerinin uygulanmasında başlıca belirleyicilerin, serbest mesleğin toplam istihdam üzerindeki payı, vatandaşların eğitim düzeyi ve vergi yükünün büyüklüğü olduğuna ulaşılmıştır.

Baekgaard vd. (2016) tarafından mali yanılısamanın nedenlerinin anket yöntemiyle araştırıldığı çalışmada mali yanılısamaya sadece eksik bilginin değil, bununla birlikte bireylerin vergi yükleri ile kamu harcamalarına yeterli dikkati gösteremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

5. Yöntem

Bireylerin kamu hizmetlerinin maliyet ve fiyatlarını mali bilgisizlik, mali anestezi, eksik enformasyon, kişisel çıkar, mal ve hizmetlerin farklı yollarla finansmanı gibi çeşitli nedenlerle tam olarak anlayamamaları neticesinde yanılsamaya düşerek daha fazla kamu hizmeti talep etmeleri olan mali aldanma konusunda hem ampirik hem de teorik birçok çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların temelinde kamu kesiminin gereğinden fazla büyümesine, bireylerin daha fazla vergi yüküne katlanmasına, kamuda israf ve savurganlığa açık kapı bırakmasına, mali saydamlık ve hesap verilebilirlik başta olmak üzere kamunun mali yapısında bozulmalara neden olan mali aldanmanın olabildiğince en aza indirilmesi yatmaktadır. Nitekim mali yanılsamanın az olduğu toplumlarda bireylerin mali kararlar üzerinde söz sahibi olabilmeye, denetleyebilme ve itiraz edebilme hakları güçlenecektir. Bu da kamusal kararların daha etkin alınmasına yol açarak kamunun etkin ve verimli işlemesine katkı sunacaktır. Bundan dolayıdır ki toplumdaki mali yanılsama düzeyi ve bu düzeyin seyri oldukça önemlidir. Mali yanılsamanın konu edinildiği bu çalışmanın amacı mali yanılsamaya ilişkin toplum düzeyini Ege bölgesi itibarıyla ölçmektir. Bu kapsamda Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Kütahya ve Denizli’de anket yöntemiyle toplam 608 mükellefe ulaşılmış mali yanılsama düzeyleri bağımsız değişkenlerle analiz edilmiştir.

29.04.2024 tarih ve E-67750228-050.04-290030 toplantı sayılı Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu uygunluk-onay belgesine göre bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde bilim etiğine aykırı bir durum bulunmamaktadır.

5.1. Evren – Örneklem

Çalışmanın ana kütlesi Ege Bölgesinde (İzmir, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla, Afyonkarahisar, Uşak ve Kütahya) ikamet eden bireylerden oluşmaktadır. Ana kütle nüfus ve coğrafi büyüklüğü göz önünde tutularak sosyal, ekonomik ve nüfus itibarıyla bölgedeki temsiliyeti yüksek olduğu düşünülen il olan İzmir hariç bırakılmış ve geri kalan diğer 7 ilde tesadüfi olarak seçilen 2 ilin dışarıda bırakılmasıyla toplam 6 ilde anket uygulanmıştır. Tesadüfi seçim neticesinde anket yapılan iller İzmir, Aydın, Manisa, Denizli, Muğla ve Kütahya olarak tespit edilmiştir. Ayrıca ek bir coğrafi sınırlama yapılarak anket çalışması bu illerin merkezlerinde yapılmıştır. Diğer bir sınırlama da yaş demografik değişkenine aittir. Buna göre genel itibarıyla 20 yaş ve üstü bireylerin sosyal, ekonomik, politik, kültürel vb. durumları daha net olduğundan ve vergi yükümlülükleri genel itibarıyla bu yaştan sonra daha açık ve net ortaya çıktığından ayrıca yaş demografik değişkenine de bir sınırlama getirilmiştir. Çalışmada kaynakların kısıtlı olması ve ana kütle nüfusunun tamamına ulaşmanın zorluğu gerekçesi ile örneklem tipi olarak Random olmayan örneklem tiplerinden olan Kota örnekleme seçilmiştir. Zaman ve kaynak kısıtlılığının fazla olduğu durumlarda başvuru Kota örnekleme; inceleme ve araştırmaya konu olan topluluğun belli özelliklerini yansıtabilmek amacıyla, topluluktan yalnız belli özelliklere sahip örneklerin alınması gerektiğini belirten araştırma yöntemidir. Özellikler genel itibarıyla coğrafi bölge, cinsiyet, yaş, sosyal sınıf gibi kriterlere bakılarak oluşturulmaktadır. Fakat seçilen örneklerin belirlenmesi olasılıklı olmadan araştırmacı tarafından belirlenen sayıda bireyin seçilmesi ile olur (Kılıç, 2013, s. 44). Söz konusu yöntem kapsamında ana kütle nüfusu temsil eden 6 ildeki mükellef sayısına ulaşılarak denekler bu ana kütle nüfusun yüzdeleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

Örneklem hatasının %5 olduğu göz önüne alındığında ana kütle nüfusu 1.000.000 kişiden oluşan kütle nüfusu en az 384 kişilik bir örneklem büyüklüğü temsil edecektir (Saunders ve ark., 2000, s. 1). Ege Bölgesindeki çalışma kapsamında yer verdiğimiz 6 ilde ikamet eden 20 yaş ve üzeri bireylerin sayısı 2023 yılı ile 6.387.451’dir. %95 güven aralığında örneklem büyüklüğü en az 384 olarak hesaplanmış olmasına rağmen, çalışmada ulaşılan sonuçların daha güvenilir olabilmesi için anket ilgili illerde ikamet eden 20 yaş ve üzeri 608 bireye ulaşılarak elde edilmiştir. Anket uygulanarak mali yanılsamaya ilişkin görüşlerine başvuru bireylere ait demografik özellikler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Demografik Özellikler

Yaş	Frekans	%	Cinsiyet	Frekans	%
20-30	104	17,10	Erkek	375	61,67
31-40	161	26,48	Kadın	233	38,33
41-50	201	33,05	Medeni Durum	Frekans	%
51+	142	23,35	Evli	392	64,47
Eğitim Düzeyi	Frekans	%	Bekâr	135	22,20
İlköğretim	62	10,19	Boşanmış/Dul	81	13,32
Lise	287	47,20	Ortalama Gelir	Frekans	%
Üniversite	177	29,11	0 - 17.002	95	15,62
Lisansüstü	82	13,48	17.003 - 30.000	254	41,77
İkamet İli	Frekans	%	30.001 - 50.000	163	26,80
İzmir	172	28,28	50.001 - 1 ve üstü	96	15,78
Manisa	109	17,92	Meslek	Frekans	%
Aydın	95	15,62	Çalışmıyor	96	15,78
Kütahya	69	11,34	Bağımsız Kendi İşinde Çalışan	103	16,94
Muğla	87	14,30	Ücretli[Özel sektör]	213	35,03
Denizli	76	12,5	Ücretli[Kamu]	147	24,17
			Emekli	49	8,05
Toplam	608	100	Toplam	608	100

5.2. Güvenilirlik Analizi

Sahadan elde edilen verilerin güvenilirliği ve geçerliliğini ölçmek amacıyla sosyal bilimler alanında Likert tipi anketlerde güvenilirliği test etmek için en fazla Cronbach's Alpha katsayısından yararlanılmaktadır (Bademci, 2011). Söz konusu katsayı 0,7 ve üzerinde ise ölçeğin güvenilir olduğu ve ayrıca ölçekteki ifadelerin birbirleri ile tutarlı oldukları kabul edilmektedir. Katsayının 0,7 nin altında çıktığı durumlarda ise ölçeğin güvenilir olmadığı ve ayrıca ölçekte yer alan ifadelerin birbirleri ile tutarlı olmadıkları kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2003, s. 231). Araştırmada kullanılan ölçeğe ilişkin Cronbach's Alpha değerine Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2: Güvenilirlik Analizi

Gözlem Sayısı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
N=608	,840	26

Mali yanılısama düzeyini ölçmeye yönelik kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,840 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre çalışmada kullanılan ölçek, güvenilirlik katsayı değerleri açısından "iyi güvenilir" kategorisinde yer almaktadır.

5.3. Verilerin Analizi

Ege Bölgesindeki bireylerin mali yanılısama düzeylerine ilişkin ölçümlemenin yapıldığı çalışmada katılımcıların yanılısama düzeyi Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3: Mali Yanılısama Düzeyi

	Minimum	Maksimum	Ortalama
Mali Yanılısama Düzeyi	1.00	5.00	3,2790

Mali yanılısama düzeyini bireyler nezdinde ölçmek amacıyla geliştirilen endeks sonucuna göre bireylerin mali yanılısama düzeyi 3,2790 olarak hesaplanmıştır. Çalışmada kullanılan ölçek 5'li Likert olduğundan orta nokta (%50) olarak 3 değeri kabul edilmektedir. Söz konusu değere göre katılımcıların mali yanılısama düzeyleri ortalamanın üstünde bulunmuştur.

Verilere uygulanacak analiz yönteminin tespiti için elde edilen verilerin öncelikle normallik analizinin yapılması gerekmektedir. Normallik testi ile verilerin normal bir dağılım gösterip göstermediği belirlenmekte ve sonraki aşama olan analiz yöntemine karar verilmektedir. SPSS 22.0 ile yapılan normallik testi için verilerin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri dikkate alınmıştır. Elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri ile araştırmacılara verilerin normal dağılım eğrisindeki yeri ile ilgili bilgi vermektedir. Normal dağılım eğrisindeki konumlanma ile

verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıkları kontrol edilmektedir (Yücenur ve ark.,2011, s. 162). Hair vd. (2013)'e göre çarpıklık ve basıklık değerleri ± 1 , Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre ± 1.5 ve George ve Mallery (2010)'a göre ± 2.0 değerleri arasında yer alırsa seri normal bir dağılım göstermektedir. Mali aldanmanın çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine Tablo 4'te yer verilmektedir.

Tablo 4: Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Tanımlayıcılar			
		İstatistik	Standart Hata
maliyanılsama	Skewness	-,225	,099
	Kurtosis	,291	,198

Tablo 4'te yer verilen çarpıklık ve basıklık katsayıları dikkate alındığında mali yanılsamaya ilişkin veriler normal bir dağılıma sahiptir. Bundan dolayı mali yanılsamaya ilgili yapılacak analizlerde parametrik olan testlerden t-testi ile ANOVA testine başvurulacaktır.

6. Bulgular

6.1. Yaş Bağımsız Değişken Analizi

Mali yanılsama boyutunda bireylerin yaş durumlarına göre herhangi bir farklılık ortaya çıkıp çıkmadığıyla ilgili yapılan Tek Yönlü Varyans analizi ile kurulan hipotez;

Ho: Mali yanılsama boyutunda yaşa göre farklılığa ulaşılamamıştır.

H1: Mali yanılsama boyutunda yaşa göre farklılığa ulaşılmıştır.

Tablo 5: Yaş ANOVA Testi

ANOVA					
maliyanılsama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	3,297	3	1,099	4,014	,008
Gruplar İçi	165,406	604	,274		
Toplam	168,703	607			

ANOVA test sonucuna göre mali yanılsama boyutunda bireylerin yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlandığında ($F_{(3-604)}=4,014, p<.05$) H_1 reddedilemez.

ANOVA testi sonucuna gruplar arasında ortaya çıkan farklılıkta hangi grubun veya grupların diğerlerinden farklı olduğunu belirleyebilmek için çoklu karşılaştırma testlerinden yararlanmaktadır. Tablo 6'da yaş bağımsız değişkeni için çoklu karşılaştırma testlerinden Tamhanes T2 testine ait sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 6: Tamhanes T2 Çoklu Karşılaştırma Testi

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı değişken: maliyanılsama						
Tamhane						
(I) yaş	(J) yaş	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.	% 95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
20-30	31-40	-,13090	,06975	,320	-,3165	,0547
	41-50	-,17079	,07148	,102	-,3608	,0192
	50+	-,22661*	,07093	,010	-,4153	-,0380
31-40	20-30	,13090	,06975	,320	-,0547	,3165
	41-50	-,03989	,05390	,975	-,1825	,1027
	50+	-,09571	,05317	,365	-,2365	,0451
41-50	20-30	,17079	,07148	,102	-,0192	,3608
	31-40	,03989	,05390	,975	-,1027	,1825
	50+	-,05581	,05542	,896	-,2025	,0909
50+	20-30	,22661*	,07093	,010	,0380	,4153
	31-40	,09571	,05317	,365	-,0451	,2365
	41-50	,05581	,05542	,896	-,0909	,2025

*. Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan yaş bağımsız değişkeninin grup ortalamalarına Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7: Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
Maliyanılsama		
	N	Ortalama
20-30	104	3,1350
31-40	161	3,2659
41-50	201	3,3058
50+	142	3,3616
Toplam	608	3,2790

Tablo 6’de yer alan yaş grubunun frekanslarına bakıldığında mali yanılısama düzeyi en fazla 50 yaş üstünde görülmektedir. Sonrasında ise 41-50, 31-40 ve 20-30 yaş aralığı gelmektedir.

6.2. Cinsiyet Bağımsız Değişken Analizi

Mali yanılısama düzeyinde cinsiyete bağlı olarak farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan Bağımsız örneklem T - testi için kurulan hipotez;

H₀= Mali yanılısamada bireylerin cinsiyet durumlarına göre farklılığa ulaşamamıştır.

H₁= Mali yanılısamada boyutunda bireylerin cinsiyetine göre farklılığa ulaşmıştır.

Tablo 8: Cinsiyete Göre Bağımsız Örneklem T – testi

Independent Samples Test						
		Levene Varyans Eşitliği Testi		Ortalamaların Eşitliği İçin T Testi		
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)
maliyanılsama	Eşit Varyanslar Varsayılırsa	,794	,373	-2,083	606	,038
	Eşit Varyanslar Varsayılmazsa			-2,096	501,859	,037

Tablo 8’de Bağımsız örneklem T – testinde yer alan mali yanılısama boyutunda cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşıldığından ($t_{606}=2,083$, $p > .05$) H₁ reddedilemez.

Tablo 9: Tanımlayıcılar Tablosu

Grup İstatistikleri			
	cins	N	Ortalama
maliyanılsama	kadın	233	3,2227
	erkek	375	3,3141

Tablo 9’daki cinsiyet frekansına bakıldığında erkeklere ilişkin mali yanılısama ortalaması kadınlardan daha yüksektir.

6.3. Medeni Durum Bağımsız Değişken Analizi

Mali yanılısama boyutunda mükelleflerin medeni durumlarına göre herhangi bir farklılık ortaya çıkıp çıkmadığıyla ilgili yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizi ile kurulan hipotez;

H₀= Mali yanılısama boyutunda bireylerin medeni durumlarına göre farklılık bulunmamaktadır.

H₁= Mali yanılısama boyutunda bireylerin medeni durumlarına göre bulunmamaktadır.

Tablo 10: Medeni Durum ANOVA Testi

ANOVA					
maliyanılsama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	2,091	2	1,045	3,796	,023
Gruplar İçi	166,613	605	,275		
Toplam	168,703	607			

ANOVA test sonucuna göre mali yanılsama boyutta medeni durumlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşıldığından ($F_{(2-605)}=1,045, p>.05$) H_1 reddedilemez. Tablo 11’de medeni durum değişkeni için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testine ait sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 11: Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi

Çoklu Karşılaştırmalar				
Bağımlı değişken: maliyanılsama				
Tukey HSD				
(I) medenidurum	(J) medenidurum	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.
evli	bekar	-,07082	,05239	,367
	boşanmış/dul	,13141	,06374	,099
bekar	evli	,07082	,05239	,367
	boşanmış/dul	,20223*	,07347	,017
boşanmış/dul	evli	-,13141	,06374	,099
	bekar	-,20223*	,07347	,017

*. Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan medeni durum bağımsız değişkeninin grup ortalamalarına Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12: Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
maliyanılsama		
	N	Ortalama
evli	391	3,2810
bekar	135	3,3519
boşanmış/dul	82	3,1496
Total	608	3,2790

Tablo 12’deki medeni durum frekanslarına bakıldığında mali yanılsama düzeyi en fazla bekarlarda görülmektedir. Sonrasında ise evliler ve boşanmış/dullar gelmektedir.

6.4. Gelir Seviyesi Bağımsız Değişken Analizi

Mali yanılsama boyutunda bireylerin gelir durumlarına göre herhangi bir farklılık olup olmadığıyla ilgili yapılan Tek Yönlü Varyans analizi ile kurulan hipotez;

H_0 = Mali yanılsama boyutunda gelire göre farklılık bulunmamaktadır.

H_1 = Mali yanılsama boyutunda gelire göre farklılık bulunmaktadır.

Tablo 13: Gelir ANOVA Testi

ANOVA					
maliyanılsama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	3,898	3	1,299	4,762	,003
Gruplar İçi	164,805	604	,273		
Toplam	168,703	607			

ANOVA test sonucuna göre mali yanılısama boyutta gelir düzeyleri grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıktığından ($F_{(3-604)}=1,299$, $p>.05$) H_1 reddedilemez. Tablo 14'te gelir düzeyi değişkeni için çoklu karşılaştırma testlerinden Tamhanes T2 testine ait sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 14: Tamhanes T2 Çoklu Karşılaştırma Testi

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı değişken: maliyanılsama						
Tamhane						
(I) ortgelir	(J) ortgelir	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.	% 95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
0-17002	17002-30000	-,14641	,06066	,096	-,3076	,0147
	30001-50000	-,20892*	,05990	,004	-,3682	-,0497
	50001 ve üstü	-,26357*	,07164	,002	-,4541	-,0731
17002-30000	0-17002	,14641	,06066	,096	-,0147	,3076
	30001-50000	-,06251	,05074	,773	-,1967	,0717
	50001 ve üstü	-,11716	,06418	,351	-,2878	,0535
30001-50000	0-17002	,20892*	,05990	,004	,0497	,3682
	17002-30000	,06251	,05074	,773	-,0717	,1967
	50001 ve üstü	-,05465	,06346	,949	-,2235	,1142
50001 ve üstü	0-17002	,26357*	,07164	,002	,0731	,4541
	17002-30000	,11716	,06418	,351	-,0535	,2878
	30001-50000	,05465	,06346	,949	-,1142	,2235

*. Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan gelir bağımsız değişkeninin grup ortalamalarına Tablo 15'te yer verilmiştir.

Tablo 15: Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
maliyanılsama		
	N	Ortalama
0-17002	95	3,1202
17003-30000	254	3,2667
30001-50000	163	3,3292
50001 ve üstü	96	3,3838
Toplam	608	3,2790

Tablo 15'teki gelir düzeyi frekanslarına bakıldığında mali yanılısama düzeyi en fazla 50.000 TL ve üstünde görülmektedir. Sonrasında ise 30.001 TL – 50.000 TL, 17.002 TL – 30.000 TL ve 0- 17.002 TL gelmektedir.

6.5. Eğitim Bağımsız Değişken Analizi

Mali yanılısama boyutunda mükelleflerin eğitim durumlarına göre herhangi bir farklılık olup olmadığıyla ilgili yapılan Tek Yönlü Varyans analizi ile kurulan hipotez;

H_0 = Mali yanılısama boyutunda eğitime göre farklılık bulunmamaktadır.

H_1 = Mali yanılısama boyutunda eğitime göre farklılık bulunmaktadır.

Tablo 16: Eğitime ANOVA Testi

ANOVA					
maliyanılsama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	2,385	3	,795	2,887	,035
Gruplar İçi	166,319	604	,275		
Toplam	168,703	607			

ANOVA test sonucuna göre mali yanılsama boyutta eğitime göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşıldığından ($F_{(3-604)}=,795$, $p<.05$) H_1 reddedilemez. Tablo 17’de eğitim değişkeni için çoklu karşılaştırma testlerinden Tamhanes T2 testine ait sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 17: Tamhanes T2 Çoklu Karşılaştırma Testi

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı değişken: maliyanılsama						
Tamhane						
(I) eğitim	(J) eğitim	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.	% 95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
ilköğretim	lise	,12569	,06214	,244	-,0408	,2921
	üniversite	,13762	,06544	,204	-,0372	,3125
	lisansüstü	,25743*	,08066	,010	,0422	,4726
lise	ilköğretim	-,12569	,06214	,244	-,2921	,0408
	üniversite	,01192	,05006	1,000	-,1205	,1443
	lisansüstü	,13173	,06877	,300	-,0520	,3155
üniversite	ilköğretim	-,13762	,06544	,204	-,3125	,0372
	lise	-,01192	,05006	1,000	-,1443	,1205
	lisansüstü	,11981	,07177	,458	-,0716	,3112
lisansüstü	ilköğretim	-,25743*	,08066	,010	-,4726	-,0422
	lise	-,13173	,06877	,300	-,3155	,0520
	üniversite	-,11981	,07177	,458	-,3112	,0716

*. Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan eğitim bağımsız değişkeninin grup ortalamalarına Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18: Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
maliyanılsama		
	N	Ortalama
ilköğretim	62	3,4132
lise	287	3,2875
üniversite	177	3,2755
lisansüstü	82	3,1557
Toplam	608	3,2790

Tablo 18’deki eğitim frekanslarına bakıldığında mali yanılsama düzeyi en fazla ilk öğretim kademesinde görülmektedir. Sonrasında ise lise, üniversite, lisansüstü gelmektedir.

6.6. İkamet İli Bağımsız Değişken Analizi

Mali yanılsama boyutunun ikamet edilen ile göre herhangi bir farklılık olup olmadığına ilişkin yapılan Tek Yönlü Varyans analizi ile kurulan hipotez;

H0= Mali yanılısma boyutunda ikamet iline göre farklılığa ulaşılammıştır.
H1= Mali yanılısma boyutunda ikamet iline göre farklılık ulaşılmıştır.

Tablo 19: İkamet İli ANOVA Testi

ANOVA					
maliyanılısma					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	3,278	5	,656	2,386	,037
Gruplar İçi	165,425	602	,275		
Toplam	168,703	607			

ANOVA test sonucuna göre mali yanılısma boyutta ikamet illeri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşıldığından($F_{(5-602)}=,656$, $p<.05$) H_1 reddedilemez. Tablo 20'de ikamet ili değişkeni için çoklu karşılaştırma testlerinden Tamhanes T2 testine ait sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 20: Tamhanes T2 Çoklu Karşılaştırma Testi

Çoklu Karşılaştırmalar						
Bağımlı değişken: maliyanılısma						
Tamhane						
(I) ikamet	(J) ikamet	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	Sig.	% 95 Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
İzmir	Kütahya	-,08903	,07817	,988	-,3224	,1443
	Denizli	-,14461	,08207	,716	-,3895	,1003
	Aydın	-,17113	,06767	,168	-,3717	,0294
	Manisa	-,10929	,06043	,672	-,2879	,0693
	Muğla	,02870	,06344	1,000	-,1593	,2167
Kütahya	İzmir	,08903	,07817	,988	-,1443	,3224
	Denizli	-,05558	,09713	1,000	-,3448	,2336
	Aydın	-,08210	,08531	,998	-,3362	,1720
	Manisa	-,02027	,07969	1,000	-,2581	,2176
	Muğla	,11773	,08200	,918	-,1268	,3623
Denizli	İzmir	,14461	,08207	,716	-,1003	,3895
	Kütahya	,05558	,09713	1,000	-,2336	,3448
	Aydın	-,02652	,08890	1,000	-,2911	,2381
	Manisa	,03531	,08352	1,000	-,2138	,2844
	Muğla	,17331	,08573	,500	-,0822	,4288
Aydın	İzmir	,17113	,06767	,168	-,0294	,3717
	Kütahya	,08210	,08531	,998	-,1720	,3362
	Denizli	,02652	,08890	1,000	-,2381	,2911
	Manisa	,06183	,06942	,999	-,1440	,2677
	Muğla	,19983	,07206	,088	-,0140	,4137
Manisa	İzmir	,10929	,06043	,672	-,0693	,2879
	Kütahya	,02027	,07969	1,000	-,2176	,2581
	Denizli	-,03531	,08352	1,000	-,2844	,2138
	Aydın	-,06183	,06942	,999	-,2677	,1440
	Muğla	,13800	,06531	,422	-,0557	,3317
Muğla	İzmir	-,02870	,06344	1,000	-,2167	,1593
	Kütahya	-,11773	,08200	,918	-,3623	,1268
	Denizli	-,17331	,08573	,500	-,4288	,0822
	Aydın	-,19983	,07206	,088	-,4137	,0140
	Manisa	-,13800	,06531	,422	-,3317	,0557

Gruplar arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkan ikamet ili bağımsız değişkeninin grup ortalamalarına Tablo 21'de yer verilmiştir.

Tablo 21: Tanımlayıcılar Tablosu

Tanımlayıcılar		
maliyanılsama		
	N	Ortalama
İzmir	172	3,2086
Kütahya	69	3,2977
Denizli	76	3,3532
Aydın	95	3,3798
Manisa	109	3,3179
Muğla	87	3,1799
Toplam	608	3,2790

Tablo 21'deki ikamet ili frekanslarına bakıldığında mali yanılsama düzeyi en fazla olan il Aydın olmuştur. Sonrasında ise Denizli, Manisa, Kütahya ve Muğla gelmektedir.

6.7. Meslek Bağımsız Değişken Analizi

Mali yanılsama boyutunda mesleklere göre farklılık ortaya çıkıp çıkmadığıyla ilgili yapılan Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizi ile kurulan hipotez;

H₀= Mali yanılsama boyutunda mesleklere göre farklılık bulunmamaktadır.

H₁= Mali yanılsama boyutunda mesleklere göre farklılık bulunmaktadır.

Tablo 22: Meslek ANOVA Testi

ANOVA					
maliyanılsama					
	Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
Gruplar Arası	1,211	4	,303	1,090	,360
Gruplar İçi	167,492	603	,278		
Toplam	168,703	607			

ANOVA test sonucuna göre mali yanılsama boyutta meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığından ($F_{(4-603)}=,303$, $p>.05$) H₁ red edilir. İstatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkmadığı için tanımlayıcılar tablosuna bakılmamaktadır.

Sonuç

Devletin toplam ekonomideki rolünün olabildiğince az olması gerektiği ve piyasanın kendi işleyişine müdahalede bulunulmaması gerektiğini ileri süren liberal ekonomi anlayışı bu savını kamu ekonomisinin başarısızlığı ile öne sürmektedir. Buna göre devlet yapısı gereği ekonomide başarısız olmakta ve piyasanın işleyişini bozmaktadır. Nitekim kamu ekonomisinin başarısızlığını savunan Kamu Tercihi Teorisine göre devlet denen idari örgüt yapısı gereği tekelleri destekleyerek girişimciliği yok etmektedir. Bununla birlikte gereksiz birçok alanda harcama yaparak kaynak israfına neden olmakta ve etkin ve verimli rekabetin önündeki engel olmaktadır. Söz konusu başarısızlıklar arz ve talep cephesinden kaynaklanarak toplumsal refahı olumsuz etkilemektedir. Kamunun ekonomik başarısızlığı olarak ileri sürülen nedenlerden biri de mali yanılsamadır. Vergilerin artan oranlılığı, vergi sisteminin karmaşıklığı, vergileme yerine borçlanma veya para basmanın tercih edilmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan mali yanılsama ile mükellefler vergi yüklerini tam ve doğru olarak algılayamamakta ve vergi yüklerinin daha da fazla artmasına neden olan kamu harcamalarını daha fazla talep etmektedirler. Söz konusu harcamaların popülist birtakım politikalar ile artması da mükelleflerin vergi yüklerinin daha fazla artmasına neden olmaktadır. Söz konusu bu durum idari yönden kamu harcamalarının gereğinden fazla artarak etkinsiz ve verimsiz bir hal almasına, kaynak israfına ve kamunun aşırı genişlemesine neden olurken bireyler yönünden gereğinden fazla vergi yüküne katlanılmasına yol açmaktadır. Bundan dolayıdır ki kamu harcamalarının etkin ve verimli olması, kamu kaynaklarının bu minvalde doğru bir şekilde ve gerekli yerlere tasarruf edilmesi, kaynakların bireylerin ihtiyaçları yönünde harcanması, kamuda mali şeffaflık ve hesap

verilebilirliğin sağlanması, bireylerin vergi yüklerinin azaltılması gibi amaçlara ulaşılabilmesi için mali yanılısamanın ortadan kaldırılması veya en az seviyeye indirilmesi gerekmektedir. Bunun için de toplumda hali hazırda var olan mali yanılısama düzeyinin tespit edilmesi bu sonuca göre hareket alanlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada mali yanılısama düzeyi anket yöntemiyle araştırılmıştır.

Ege Bölgesinde (İzmir, Aydın, Manisa, Muğla, Denizli ve Kütahya) ikamet eden 608 mükellefe uygulanan anket neticesinde katılımcıların mali yanılısama algısı 3,2790 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu değere göre katılımcıların mali aldanma düzeyleri ortalamanın üstünde bulunmuştur. Eğitime göre yapılan analiz neticesinde mali yanılısama düzeyi en fazla ilk öğretim kademesinde görülmektedir. Sonrasında ise lise, üniversite, lisansüstü gelmektedir. Yaşa göre yapılan analiz neticesinde mali yanılısama düzeyi en fazla 50 yaş üstünde görülmektedir. Sonrasında ise 41-50, 31-40 ve 20-30 yaş aralığı gelmektedir. Cinsiyet grubu analizi neticesinde mali yanılısama düzeyinin en yüksek erkeklerde olduğu, medeni durum analiz neticesinde mali yanılısama düzeyi en yüksek bekarlarda iken en az boşanmış/dullarda görüldüğü, gelir düzeyine göre yapılan analiz neticesinde mali yanılısama düzeyi en fazla 50.000 TL ve üstünde, sonrasında ise 30.001 TL – 50.000 TL, 17.002 TL – 30.000 TL ve 0- 17.002 TL’de ortaya çıkmaktadır. İkamet ili analiz neticesinde mali yanılısama düzeyi en yüksek il Aydın, ikinci Denizli, üçüncü Manisa, dördüncü Kütahya, beşinci Muğla iken son sırada İzmir’in yer aldığı sonuçları tespit edilmiştir. Meslek gruplarına göre yapılan analiz neticesinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Yapılan çalışma neticesinde mükelleflerin mali yanılısama düzeylerinin ortalamanın üstünde yer alması, üzerinde durulması ve acil çözülmesi gereken bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre; vergi sisteminin mükelleflerin sorumlu oldukları vergileri ve vergi yüklerini daha kolay ve rahat anlayabilecekleri bir yapıya kavuşturulması, mali okur yazarlığın artırılması, mali şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması gibi yollarla mükelleflerin talep ettikleri kamu harcamalarının finansmanına kendilerinin katlandıklarının bilincinde olunmasının sağlanması gerekmektedir. Bu sayede toplumda var olan mali yanılısama düzeyinde azalma yaşanacaktır. Mali yanılısamanın olmadığı veya en aza indirildiği durumda hem bireyler hem de kamu etkin ve verimli tercihlerde bulunacak, tercihlerinin sonuçlarını şeffaf bir şekilde görüp sorgulayabilecek, bu da rasyonel tercihlere bağlı olarak kamunun faaliyetlerinin meşruluğu ile bireylerin yönetime katılımına katkı sunacaktır. Aynı zamanda kamu harcamalarında etkinlik ve verimliliğin artarak kamu kaynaklarının israf edilmesinin önüne geçilecektir. Netice itibariyle ise temel hedef olan toplumsal refahın artırılması sağlanacaktır.

Etik Kurul Onayı: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan onay alınmıştır. Tarih: 29.04.2024 / Toplantı No: 2024/04 / Karar No: 29.

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- U.S., İ.S.; Veri Toplama- U.S., İ.S.; Veri Analizi/Yorumlama- U.S., İ.S.; Yazı Taslağı- U.S., İ.S.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- U.S., İ.S.; Son Onay ve Sorumluluk- U.S., İ.S.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Approval was received from Kütahya Dumlupınar University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Committee. Date: 29.04.2024 / Meeting No: 2024/04 / Decision No: 29.

Informed Consent: Informed consent was obtained from the participants.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- U.S., İ.S.; Data Acquisition- U.S., İ.S.; Data Analysis/Interpretation- U.S., İ.S.; Drafting Manuscript- U.S., İ.S.; Critical Revision of Manuscript- U.S., İ.S.; Final Approval and Accountability- U.S., İ.S.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Yazarların ORCID ID'leri / ORCID IDs of the authors

Ulvi SANDALCI 0000-0003-1527-0815

İnci SANDALCI 0000-0003-4995-8482

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Akdoğan Gedik, M. (2018). Mali yanılsama: Türkiye ekonomisi için bir değerlendirme. *Ekonomi Bilimleri Dergisi, Cilt 10, No 1*, 2018 ISSN: 1309-8020 (Online).
- Aktan, C. C. ve Dileyici, D. (2019). *Kamu Ekonomisi II*, (Ed.). Aktan, C. C. ve Dileyici Başaran, D., Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2992, Açıköğretim Fakültesi Yayını NO: 1945
- Aktan, C. C. (2011). Devletin büyümesi ve devletin başarısızlığının anatomisi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 1*, 2011 ISSN: 2146 -0817 (Online).
- Aktan, C. C. ve Dileyici, D. (2009). Politik süreçte eksik enformasyon sorunu ve mali kararlar üzerindeki etkisi: kamu tercihi perspektifi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1*, 2009 ISSN: 2146-0817 (Online).
- Bademci, V. (2011). Kuder-Richardson 20, Cronbach'ın Alfasi, Hoyt'un varyans analizi, genellenirlik kuramı ve ölçüm güvenilirliği üzerine bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*, 173-193.
- Biçer, M. ve Tuncer, G. (2022). Türkiye'de mali illüzyon, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, Volume 7- Issue 14- June 2022 / Cilt 7 – Sayı 14 – Haziran 2022*.
- Blumm, M. (1994). *Public choice theory and the public lands: why multiple use failed*, 18 Harv. Env't L. Rev. 405.
- Boyne, G. A., (1998), *Public choice theory and local government a comparative analysis of the UK and the USA*, London: Macmillan Press.
- Buchanan, J. M. (1960). *Fiscal theory and political economy*. Chapel Hill: Carolina: The University of North Carolina Press.
- Buchanan, J. & Wagner, R. (1977). *Democracy in deficit: The political legacy of Lord Keynes*. New York, NY: Academic Press.
- Buchanan, J. M. (1967). *Public finance in democratic process: fiscal institutions and individual choice*, Carolina: The University of North Carolina Press.
- Buchanan, J. M. (1984). *Politics without romance: a sketch of positive public choice theory and its normative implications**, J. M. Buchanan & R. D. Tollison (Eds.), *The Theory of Public Choice II*, In. 11-22, Michigan: The University of Michigan Press.
- Buchanan, J. M. (1987). The constitution of economic policy. *The American Economic Review, 77*(3): 243-250.
- Dileyici, D. ve Özkıvrak, Ö. (2010). Bütçe anlayışındaki değişim süreci: denk bütçe ilkesinin erozyonu ve açık bütçe politikası. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, No 1*, 2010 ISSN: 2146-0817 (Online).
- Dileyici, D. (2019). *Kamu Ekonomisi II*, (Ed.). Aktan, C. C. ve Dileyici Başaran, D., Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2992, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1945
- Didinmez, İ. ve Günel, T. (2022). Mali yanılsama hipotezi çerçevesinde vergi gelirleri ve kamu harcamaları ilişkisi: Türkiye örneği. *International Journal of Public Finance, 7*(2), 385-406. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1115084>
- Dell'Anno, R. & Dollery, B.E.(2014). Comparative fiscal illusion: a fiscal illusion index for the European Union. *Empir Econ* 46, 937-960

- (2014). <https://doi.org/10.1007/s00181-013-0701-x>
- Dollery, B. & Worthington, A. (1996). The empirical analysis of fiscal illusion. *Journal of Economic Surveys* 10(3):pp. 261-297.
- Dougan, W.R. & Kenyon, D.A. (1988). Pressure groups and public expenditures: The flypaper effect reconsidered. *Economic Inquiry* 26, 159-170.
- George, D. & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. 14.0 update. 7th ed., USA-Boston: Allyn & Bacon.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*. 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson, 1-158.
- Gergerlioğlu, U. (2016). Mali yanılama olgusunun kavramsal boyutu. *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 338 Kasım 2016.
- Göde, B. (2022). Mali anestezi ve mali aldanma bağlamında kamu harcamalarının finansmanının vergi bileşenleri açısından analizi. *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2022, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 12-27
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate data analysis: Pearson Education Limited*, 1-287.
- Heyndels, B. & Smolders, C. (1994). *Fiscal illusion at the local level: Empirical evidence for the Flemish municipalities*, Public Choice 80: 325-338, 1994 Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands.
- Karakaş, M. ve Çiçek, H. (2009). Vergi yükümlülerinin yolsuzluğa ilişkin tutum ve tepkileri: Gaziantep örneği. *Sosyo Ekonomi*, Ocak – Haziran 2009-1.
- Kul, G. E., ve Cihan Y. (2018). İktisat ile siyaset bilimini birleştiren iki farklı sistematik yaklaşım: Kamu tercihi teorisi ve bağımlı gelişme teorisi. *Journal of Management and Economics Research* 16, sy. 3 (Eylül 2018): 89-104. <https://doi.org/10.11611/yead.394991>.
- Keech, W. R. & Michael C. M. (2015). The anatomy of government failure. *Public Choice* (2015) 164:1–42, DOI 10.1007/s11127-015-0262-y
- Karaca, C. (2021). *Kamu maliyesi*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, Volume: 3, Number: 1, 2013.
- Kızılboğa, R. (2012). Kamu tercihi ve anayasal iktisat teorilerinin değerlendirilmesi. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2012) 91-109.
- Kirmanoglu, H.,(2007), Kamu Ekonomisi Analizi, Beta Yayın, İstanbul
- Le Grand, J. (1991). The theory of government failure. *British Journal of Political Science*. 1991;21(4):423-442. doi:10.1017/S0007123400006244
- Mc Culloch, J.R. (1975). *A treatise on the practical influence of taxation and the funding system*. Original Edition 1845, Reprint D.P.O'Brien(ed), 1975, Edinburgh: Scottish Academic Press.
- Baekgaard, M., Serritzlew, S. Blom-Hansen, J. (2016). Causes of fiscal illusion: Lack of information or lack of attention?, *Public Budgeting & Finance*, Volume36, Issue2, Summer 2016, Pages 26-44.
- Nacar, B. (2015). Yerel yönetimlerin mali krizi üzerine kuramsal açıklamalar: Nedenler, öneriler ve bir değerlendirme, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (9) 2005, 202-247.
- Oates, W. E. (1988). *On the nature and measurement of fiscal illusion: A survey*. In G. Brennan, S. Grewel, & P. Groenwegen (Eds.), *Taxation and Fiscal Federalism: Essays in Honour of Russel Mathews*. Sydney: ANU Press
- Oates, W.E. (1979). *Lump-sum intergovernmental aids have price effects*. In P. Mieszkowski and W.H. Oakland (Eds.), *Fiscal federalism and grants-in-aid*. Washington, D.C.: Urban Institute.
- Özmen, A. (1999). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İçinde A. Bir (ed.) Örneklem (ss. 25-50). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1081.
- Öztürk, N. (2016). *Kamu ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Pommerehne, W. W. & Schneider, F. (1978). Mali yanılama, sıyasal kurumlar ve yerel kamu harcamaları. *Kyklos*, Cilt31, Sayı3 Ağustos 1978, Sayfa: 381-408, <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.1978.tb00648.x>
- Sanandaji, T. & Wallace, B. (2010). *Fiscal illusion and fiscal obfuscation: An empirical study of tax perception in sweden*, IFN Working Paper, No. 837, Stockholm: Research Institute of Industrial Economics (IFN).
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2000). *Research methods for business students*. Second Edition. Prentice Hall, 1-245.
- Sausgruber, R. & Tyran, J. (2005). Testing the Mill hypothesis of fiscal illusion, *Public Choice* (2005) 122: 39–68
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (sixth ed.) Boston: Pearson.
- Tandircioğlu, H. ve Yapıcı, F. (2018). Dokuz eylül üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin kamu harcama algısı: Ampirik bir analiz. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt:33, Sayı:1, Yıl:2018, ss.261-292.
- Tekin, A. ve Sökmen Gürçam, Ö. (2019). Davranışsal iktisat ve vergi uyumu arasındaki ilişki üzerine genel bir değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, Cilt 6, Sayı 5, S 65-76.
- Uysal Şahin, Ö. ve Akar, S. (2015). Türkiye’de mali illüzyon varlığının analiz edilmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 52 Sayı: 600.
- Yavuz, İ. S. (2021). Türkiye’de kamu harcamaları ve vergi yükü hakkındaki kamuoyu algısı üzerine bir inceleme, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 394 Temmuz 2021.
- Yılcı, V., Şaşmaz, M. Ü. ve Öztürk, Ö. F. (2020). Türkiye’de kamu harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki: Frekans alanda asimetrik testinden kanıtlar. *Sayıstay Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 116, s.121-139
- Yılmaz, M., Akcan, A. T. ve Köktaş, A. M. (2022). Türkiye’de mali illüzyon üzerine bir inceleme. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 7(1): 154-168.
- Yücenur, G. N., Demirel, N. Ç., Ceylan, C. ve Demirel, T. (2011). Hizmet değerinin müşterilerin davranışsal niyetleri üzerindeki etkisinin yapısal eşitlik modeli ile ölçülmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12 (1), 156-168.

Wagner, R. (1976) Revenue structure, fiscal illusion and budgetary choice. *Public Choice*, 25:45–61

Wolf, C. (1988). *Markets or Governments: Choosing Between Imperfect Alternatives*. Cambridge, Mass.: MIT Press

Atf Biçimi / How cite this article

Sandalcı, U, & Sandalcı, İ. (2024). Fiscal illusion as public economy failure: a study on the aegean region. *Maliye Çalışmaları Dergisi-Journal of Public Finance Studies*, 2024; 72, 79–99. <https://doi.org/10.26650/mcd2024-1486771>